

MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN SUUNNITTELUKUNNAN OSUUS MAANPUOLUSTUSTA TURVALLI- SUUSPOLITIIKAN OSANA KOSKEVAS- SA TIEDOTUSTOIMINNASSA JA SEN KEHITTÄMISESSÄ

Yleissihteeri Pasi Tauriainen

1. MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN SUUNNITTELUKUNNAN ASETTAMISEN TAUSTAA

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan toiminnasta

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) toimintamuodot vuonna 1962 tapahtuneen perustamisen jälkeen vaihtelivat ja osittain muuttuivat. Pääpiirteittäin suunnittelukunnan työ voidaan jakaa kahteen eri vaiheeseen vuonna 1969 suoritettuna toiminnan uudelleenarvioinnin perusteella.

Ensimmäinen vaihe käsitti suunnittelukunnan kaksi ensimmäistä toimikautta ja keskittyi kansallista yksimielisyyttä ylläpitävien sekä tukevien piirteiden etsimiseen ja korostamiseen. Tyypillisiä olivat kansalaisajattelun seminaarit, joissa tulevaa työkenttää pyrittiin hahmottamaan. Toiminnan yleisenä tavoitteena oli keskusteluvirikkeiden antaminen ja kiinnostuksen lisääminen kansalaisajatteluun ja -kasvatukseen liittyviin kysymyksiin. Tuolloin pantiin myös alulle suunnitelmat valtakunnallista kansalaiskasvatusta varten.

Toisessa vaiheessa — vuonna 1969 suoritettun uudelleenarvioinnin jälkeen — määriteltiin henkinen maanpuolustus suunnittelukunnassa entistä selkeämmin osaksi turvallisuuspolitiikkaa. Vuodesta 1972 lähtien tämä olikin olennaisin näkökulma. Toimintatapoja pyrittiin käytännöllistämään ja levittämään tietoa Suomen turvallisuuspolitiikasta. Tässä tarkoituksessa suunnittelukunta järjesti neuvottelutilaisuuksia kouluhallinnon viranomaisille, opettaja- ja oppilasjärjestöjen sekä tiedotusvälineiden edustajille. Myös eri kansalaisjärjestöille järjestettiin tiedotustilaisuuksia. Suunnittelukunta julkaisi ja jakoi turvallisuuspolitiikan eri aloja käsittelevää kirjallisuutta sekä opetusviitteitä eri alojen opettajille ja oppilaitoksille.

Suoritettu toiminnan uudelleenarviointi oli monessa suhteessa tarpeellinen, käytännön vaatimuksia vastaava ja yhteiskunnan yleisen kehityksen edellyttämä toimenpide. Itse toiminta-ajatuksen suhteen uudistus johti kuitenkin eräänlaiseen irtautumiseen alkuperäisestä maanpuolustuksen sektorilla tapahtuvasta toiminnasta. Vaikka yhteys maanpuolustukseen monin tavoin säilyi, siirtyminen koko turvallisuuspolitiikkaa palvelevaksi elimeksi vähensi käytännössä maanpuolustuksen osuutta suunnittelukunnan toiminnassa.

Suunnittelukunnan työn tuloksia voidaan arvioida siitä annetun asetuksen valossa. Tämän asetuksen mukaan suunnittelukunta laatii suunnitelmat, jotka edistävät henkisen maanpuolustuksen päämäärien saavuttamista. Näitä suunnitelmia tulee tehdä yhdessä viranomaisten, laitosten ja kansalaisjärjestöjen kanssa esim. valtakunnallista kansalaiskasvatusta varten. Suunnittelukunnan tehtäviin kuuluu myös kehityksen seuraaminen niillä aloilla, jotka kuuluvat henkisen maanpuolustuksen piiriin. Se toimeenpanee tutkimuksia ja laatii niiden pohjalta tarvittavia esityksiä toimenpiteiksi. Suunnittelukunnan tulee lisäksi laatia suunnitelmat valtakunnallisista toimenpiteistä poikkeuksellisia oloja varten.

Suunnittelukunnan työn näkyvimpinä tuloksina voidaan pitää 1960-luvun alussa virinnyttä keskustelua maanpuolustuksesta ja sen asemasta yhteiskuntapolitiikassa sekä erityisesti 1970-luvun alussa tapahtunutta turvallisuuspolitiikkaa koskeneiden näkemysten avartumista ja laajentumista. Suunnittelukunta vaikutti myös tiedotustoiminnallaan opetusvalmiuden kohentumiseen turvallisuuspolitiikan käsittelyssä koululaitoksen piirissä.

Suunnittelukunnan työssä tutkimustoiminnalla oli varsin näkyvä osuus. Tutkimustoiminnan suorittaminen loi pohjaa suunnittelu- ja valmistelutyölle. Vuonna 1964 suoritettiin laaja tutkimus kansalaisten turvallisuuspoliittisista asenteista. Kehityssuuntaa seurattiin sitten vuodesta 1969 lähtien säännöllisin väliajoin suoritetuilla mielipidetiedusteluilla. Laajimmista tutkimuksista julkaistiin tulokset vuosina 1971 ja 1975. Suunnittelukunnan tutkimussarjassa ilmestyi myös muita alan tutkimuksia esim. väestönsuojelun alalta sekä tutki-

mukset turvallisuuspoliittisten asenteiden perusulottuvuuksista, tiedon tason vaikutuksista turvallisuuspoliittisiin asenteisiin, kansalaisten ajankohtaisista huolenaiheista sekä poikkeusolojen tiedotustoiminnasta. Aseetonta vastarintaa ja siihen liittyviä kysymyksiä selvitettiin tähän tehtävään perustetuissa erityisjaostoissa. Asiasta on valmistunut kaksi eri selvitystä. Vuodesta 1972 lähtien laadittiin kokoavia katsauksia suunnittelukunnan alaan kuuluvasta tai sitä sivuavasta lehdistökeskustelusta. Lisäksi suunnittelukunta katsoi tarvitsevansa poikkileikkauksen luontoista, ajankohtaista turvallisuuspoliittisiin asenteisiin liittyvää tutkimustietoa. Mieliala-, mielipide- ja asennetutkimusten ohella suoritettiin jonkin verran mielipiteiden ja asenteiden taustatekijöiden selvittämistä.

Poikkeusoloihin varautumiseksi suunnittelukunnan piirissä laaditiin esitys kriisiajan yleisorganisaatiosta ja valmistettiin erilaisia poikkeusolojen toimintaan liittyviä ohjesääntöjä sekä valtakunnallista että alueellista tasoa varten. Suunnittelukunnassa laadittiin myös yksityiskohtaiset suunnitelmat muunmuassa kustannustoimintaa varten, järjestötoimintaa ajatellen sekä tutkimustoiminnan erityiskysymyksistä. Maanpuolustuskursseilla ja tiedotusalan kertausharjoituksissa koulutettiin osanottajia poikkeusolojen henkistä maanpuolustusta varten.

Kaikkiaan suunnittelukunta toimi koordinaatio- ja yhteistoimintaelimenä valtionhallinnon piirissä ja yhteiskunnassa harjoitettavassa henkisen maanpuolustuksen alaan kuuluvassa työssä. Toiminta oli useinkin välittävää ja toimintavirikkeisiin pyrkivää. Suunnittelukunta nimittäin julkaisi ja käytti hyväksi seminaareissa tai muualla tuotettua materiaalia eikä niinkään valmistanut sitä itse. Käytännössä huomattava osa työskentelystä tapahtui suunnittelukunnan asettamien jaostojen piirissä.

Julkisessa keskustelussa toiminnan tuloksista esitettiin myös suunnittelukuntaan varauksellisesti suhtautuvia puheenvuoroja. Tällaisia puheenvuoroja esiintyi erityisesti poliittisen vasemmiston, rauhanliikkeen sekä joidenkin nuorisjärjestöjen piirissä. Varsinkin arvosteltiin henkisen maanpuolustuksen perusajatusta siinä muodossa kuin sen esitti 1960-luvun alussa työnsä suorittanut henkisen maanpuolustuksen komitea. Monet komitean esittämät käsitykset kylmän sodan luonteesta, ideologisesta sodankäynnistä ja henkisen maanpuolustuksen perusarvoista katsottiin tässä keskustelussa paikkansa pitämättömiksi ja käytännön toiminnan pohjaksi kelpaamattomiksi.

Pitkään jatkunut keskustelu kiteytettiin vihdoin näkemykseen, jonka mukaan puolustustahdon tulee olla itsesyntyistä ja muodostua ilman, että hallitsevasta ajattelutavasta poikkeavia mielipiteitä tukahdutetaan tai harjoitetaan muunlaista mielipidemuokkausta. Näin ollen kuten Parlamentaarinen puolustuskomitea totesi mietinnössään vuonna 1971 — ei myöskään pidä kehittää eri-

tyistä maanpuolustusideologiaa.

Suunnittelukunnan toiminnassa tehtävien uudelleenahmottaminen johtikin siihen, että tärkeimmäksi tehtäväksi muodostui toiminta koko turvallisuuspolitiikkaa palvelevana ja siitä tiedottavana elimenä.

Oman ongelmansa aiheutti myös 1960-luvun alussa määritelty henkisen maanpuolustuksen käsiterakennelma, jossa puolustuspoliittisten toimenpiteiden ja maanpuolustusmotivaation merkitystä korostettiin voimakkaasti. Suunnittelukunta pyrkiikin toiminnassaan myöhemmin sopeutumaan siihen, että 1960-luvun kuluessa painopiste muuttui. Samalla kun maanpuolustuksen osuus osana turvallisuuspolitiikkaa selkiytyi ja ulkopoliitikan osuus ensisijaisena turvallisuustekijänä näkyvästi tunnustettiin yleiset turvallisuuspoliittiset näkemykset ja ulkopoliittiset perusteet tulivat yhä vahvemmin esiin suunnittelukunnan kannanotoissa. Tämä tehtäväkentän uudelleenmäärittely ja toiminnan painopisteyttäminen suoritettiin kuitenkin suunnittelukunnan sisäisesti ilman, että nämä muutokset ilmenivät asetuksen muutoksena tai suunnittelukunnan hallinnollisessa sijoituksessa tapahtuneena muutoksena. Suunnittelukunnan työssä vallitsi siis tietty käsitteellinen ristiriita koko turvallisuuspolitiikkaa palvelevan ja siitä tiedottavan toiminnan sekä asetuksen — ja sitä edeltäneen komiteanmietinnön — määrittelemän maanpuolustukseen liittyvän toiminnan välillä.

Suunnittelukunnan toiminta turvallisuuspolitiikasta tiedottavana elimenä ei näin ollen sujunut täysin kitkattomasti. Yhtäältä esiintyi arvostelua siitä, että suunnittelukunta harjoitti tiedotustoimintaa riittämättömästi. Toisaalta esiintyi myös mielipiteitä, joiden mukaan toimittiin liikaa, ilman demokraattista valvontaa ja osaltaan puutteellisin perustein. Näin ristiriitaisten odotusten vallitessa tiedottamisen tasapuolinen suorittaminen ja määrän mitoitus olivat vaikeasti ratkaistavissa.

Ratkaisun avain uskottiin maaliskuussa 1975 asetetun Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean haltuun, jolle yhdeksi osatehtäväksi annettiin laatia ehdotuksensa henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan tehtäviksi ja toimintamuodoiksi.

Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean osamietintö maanpuolustuksen tiedotusvalmiudesta

Komitea sai osamietintönsä valmiiksi 30 päivänä lokakuuta 1975. Komitea totesi, että suunnittelukunnan tehtävien ja toiminnan uudelleenarviointi on tarpeen. Erityisesti tarkasteltiin, onko tarkoituksenmukaista säilyttää suunnittelukunnan toimialaan kuuluvat tehtävät yhdellä elimellä vai jakaa ne eri viranomaisille. Kunkin tehtäväryhmän osalta harkittiin erikseen, sopiiko se henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan tapaiselle elimelle.

Komitean mielestä julkisen vallan tiedotustoiminta on turvallisuuspoliti-

kan alalla tarpeellista samoin perustein kuin yhteiskuntapolitiikan muillakin aloilla. Turvallisuuspolitiikan tärkeydestä seuraa, että sitä koskevan tiedottamisen yleinen merkitys samoin kuin tiedottamisen asiallisuudelle ja parlamentaarille valvonnalle asetettavat vaatimukset korostuvat. Turvallisuuspolitiikkamme ulkopoliittisista perusteista vallitseva laaja yksimielisyys parantaa julkisen vallan tällä alalla suorittaman tiedottamisen edellytyksiä. Näillä perusteilla komitea esitti osamietinnössään, että maanpuolustuksen tiedotustoimintaa ja poikkeusolojen tiedotusvalmiutta suunnittelevalle valmistelevalle ja neuvoo-antavaksi yksiköksi pitäisi perustaa valtion pysyvän neuvottelukunnan tyyppinen elin. Samalla pitäisi lakkauttaa henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta.

Komitea katsoi, että neuvottelukuntatyyppisen elimen tulee osaltaan tukea Suomen itsenäisyyden ylläpitämistä, edistää maamme rauhantahtoista puolueettomuuspolitiikkaa, antaa tietoja puolustuspolitiikan perusteista, tavoitteista ja menetelmistä sekä luoda edellytykset maanpuolustuksen tiedotusvalmiudelle erityisesti puolustusvoimille säädettyjen tehtävien täyttämiseksi.

Toiminnan tulee komiteanmietinnön mukaan sisältää mm. seuraavaa:

- kokonaisuusmaanpuolustuksen rauhanaikaisen tiedotustoiminnan yleissuunnittelu kausittain, siihen liittyvät seurantatehtävät sekä aloitteet ja tuki eri alojen maanpuolustusviranomaisille sekä yleisen puolustuspolitiikkaa ja maanpuolustusta koskevan tiedotusaineiston jakaminen,
- opetusalan viranomaisten työn tukeminen valmistamalla niiden pyynnöstä tiedotus- ja opetusaineistoa maanpuolustuksesta turvallisuuspolitiikan osana,
- poikkeuksellisten olojen tiedotustoiminnan yleissuunnittelu, siihen liittyvät joukkotiedotuksen toimialakohtaiset suunnitelmat sekä henkilöstöön ja materiaaliin liittyvät valmistelut. Näihin suunnitelmiin liittyvät koulutustehtävät rauhanaikaisessa maanpuolustuksessa,
- turvallisuuspolitiikkaa ja maanpuolustusta sen osana koskevien mielihäly- ja muiden tutkimusten teettäminen. Tutkimustoimintaa poikkeuksellisissa oloissa koskevat suunnitelmat,
- alan yleisen kehityksen seuraaminen sekä siitä johtuvien vaikutusten huomioon ottaminen poikkeusolojen suunnitelmissa.

Näitä tehtäviä toteuttaessaan uuden neuvottelukuntatyyppisen elimen tulee erityisesti huolehtia siitä, että

- maanpuolustuksen tiedotustoiminta on noudattamamme ulkopoliittikan ja solmimiemme valtiosopimusten mukaista,
- puolustuspolitiikasta ja maanpuolustuksen kokonaisjärjestelyistä on saatavilla ajan tasalla olevaa tietoa,
- tiedottaminen ottaa huomioon kansalaisten vapaan mielipiteen muo-

- dostuksen ja että
- eri hallinnonhaaroihin ja -tasoihin hajautuvien maanpuolustuksen toimenpiteiden tiedottaminen suunnitellaan ja koordinoidaan.

2. MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN SUUNNITTELUKUNTA JA SEN TOIMINTA

Suunnittelukunnan asettaminen ja tehtävät

Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean osamietinnössä tehdyt ehdotukset toteutettiin lähes sellaisinaan 31. 12. 1975 annetulla maanpuolustustiedotuksen suunnittelukuntaa (MTS) koskevalla asetuksella (1975: 1073). Näin ollen komitean esittämät edellä käsitellyt näkökohdat ovat olleet sangen keskeisiä suunnittelukunnan muotouttaessa toimintaansa. Samalla asetuksella lakkautettiin henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta.

Asetuksen mukaan suunnittelukunta on maanpuolustuksen tiedotustoimintaa ja poikkeusolojen tiedotusvalmiutta suunnitteleva ja valmisteleva ja näissä kysymyksissä neuvoo-antava elin (1 §). Valtioneuvosto määrää jäsenet eduskunnan vaalikaudeksi kerrallaan. Suunnittelukuntaan kuuluu puheenjohtajan lisäksi 12—20 jäsentä. Jäsenillä on myös henkilökohtaiset varamiehet. Jäseniä ja varamiehiä määrättäessä otetaan huomioon eduskunnassa vallitsevat parlamentaariset voimasuhteet. Pysyvinä asiantuntijoina suunnittelukuntaan kuuluvat valtioneuvoston kanslian, ulkoasiainministeriön, sisäasiainministeriön, puolustusministeriön, opetusministeriön sekä pääesikunnan edustajat. Asioiden valmistelua varten suunnittelukunta voi asettaa keskuudestaan jaostoja. Hallinnollisesti suunnittelukunta on puolustusministeriön alainen.

Nykyisessä suunnittelukunnassa jäsenenä ja varajäsenenä toimivista eri puolueiden edustajista huomattava osa on kansanedustajia. Loput jäsenistä ja varajäsenistä toimivat sanomalehdistön ja ammattiyhdistysliikkeen piirissä, puoluetoimitsijoina sekä opetus- ja valistustoimen alalla.

Suunnittelukunnan pysyvinä asiantuntijoina toimivat siis maanpuolustustiedotuksen kannalta keskeisten valtion viranomaisten edustajat.

Suunnittelukunnan tehtävänä on siitä annetun asetuksen mukaan:

- 1 laatia suunnitelmia sekä tehdä aloitteita ja esityksiä maanpuolustusta turvallisuuspolitiikan osana koskevasta tiedotustoiminnasta ja sen kehittämisestä,
- 2 laatia suunnitelmia valtakunnallisesta tiedotustoiminnasta ja tiedotusvalmiudesta poikkeuksellisissa oloissa sekä huolehtia osaltaan suunnitelmien edellyttämästä koulutuksesta,
- 3 valmistaa tiedotus- ja opetusaineistoa puolustuspolitiikasta ja maanpuo-

- lustuksen kokonaisjärjestelyistä sekä opetusviranomaisten pyynnöstä oppimateriaalia maanpuolustuksesta turvallisuuspolitiikan osana,
- 4 suorittaa ja julkaista mielipide- ja muita tutkimuksia turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta sen osana sekä laatia suunnitelmat vastaavasta toiminnasta poikkeuksellisissa oloissa,
- 5 seurata toimialaansa liittyvien kysymysten kehitystä sekä
- 6 suorittaa muut sen toimialaan kuuluvat puolustusministeriön määräämät tehtävät.

Näitä tehtäviä toteuttaakseen suunnittelukunta on asettanut asioita valmistelemaan työvaliokunnan, valmiussuunnittelujaoston, tutkimusjaoston ja tiedotusjaoston. Jaostojen tehtävät painottuvat siten, että valmiussuunnittelujaosto huolehtii lähinnä suunnittelukunnalle asetuksessa annettuja tehtävien 2 kohdan edellyttämistä valmisteluista, tutkimusjaosto tehtävien 4 kohtaan liittyvistä suoritteista sekä tiedotusjaosto tehtävien 1 ja 3 kohtien vaatimista toimenpiteistä.

Suunnittelukunnan tavoitteet ovat johdettavissa asetuksen 1 §:stä ja toisen parlamentaarisen puolustuskomitean esittämistä näkemyksistä. Suunnittelukunnan tulee toiminnallaan tukea osaltaan Suomen itsenäisyyden ylläpitämistä, edistää maamme rauhantahtoista puolueettomuus- ja turvallisuuspolitiikkaa, antaa tietoja puolustuspolitiikan perusteista tavoitteista ja menetelmistä sekä luoda edellytykset maanpuolustuksen tiedotusvalmiudelle erityisesti puolustusvoimille säädettyjen tehtävien täyttämiseksi. Näiden lisäksi suunnittelukunnan työskentelyä ohjaavia tekijöitä ovat käytännön toiminnassa syntyneet suunnitelmat ja esitykset.

Suunnittelukunnan toimiala

Maanpuolustustiedotuksen toimialaa käsitellään Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean osamietinnössä maanpuolustuksen tiedotusvalmiudesta sekä suunnittelukunnasta annetussa asetuksessa. Komitean mukaan suunnittelukunnan tulee suunnata toimintansa turvallisuuspolitiikan osana toimivan maanpuolustuksen alueelle. Tämä on ilmaistu myös asetuksessa sanomalla ”laatia suunnitelmia sekä tehdä aloitteita ja esityksiä maanpuolustusta turvallisuuspolitiikan osana koskevasta tiedotustoiminnasta”. Toisaalta suunnittelukunnan tulee myös laatia ”suunnitelmia valtakunnallisesta tiedotustoiminnasta ja tiedotusvalmiudesta poikkeuksellisissa oloissa”. Tämä edellyttää yleisten valtakunnallisten tiedotussuunnitelmien laatimista. Lisäksi suunnittelukunta on todennut, että sen julkaisemassa ”Suomen turvallisuuspolitiikan käsikirjassa” käsiteltävät aiheet ja niiden laajuus vastaavat suunnittelukunnalle asetuk-

sessä annettuja tehtäviä. Käsikirjasta on julkaistu myös ruotsinkielinen painos nimellä "Handbok i Finlands säkerhetspolitik".

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että suunnittelukunnan toimialaan kuuluu mm. sotilaalliseen maanpuolustukseen, väestönsuojeluun, taloudelliseen maanpuolustukseen ja muihin maanpuolustustoimiin liittyvien tiedotusasioiden seuraamista ja käsittelyä sekä näihin liittyen ulkopoliittikan alaan kuuluvien turvallisuuspolitiikan perusteiden käsittelyä. Valmiussuunnittelun osalta tehtäviin kuuluu myös muuhun maanpuolustukseen liittyvään tiedotustoimintaan varautuminen toisin sanoen siviilitiedotustoiminnan valmiudesta huolehtiminen. Tutkimustoimintaa suunnittelukunta harjoittaa periaatteessa koko turvallisuuspolitiikan, siis myös ulkopoliittikan alueella. Tämä perustuu asetuksen sanontaan "suorituttaa ja julkaista mielipide- ja muita tutkimuksia turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta sen osana". Sekä ulkopoliittista että maanpuolustukseen liittyvää turvallisuuspolitiikan tutkimusta pyritään ylläpitämään ja kehittämään tasapainoisesti.

Tutkimustoiminta

Suunnittelukunta edistää turvallisuuspolitiikkaan ja maanpuolustukseen sen osana liittyvää tutkimustoimintaa suorituttamalla ja julkaisemalla mielipide- ja muita tutkimuksia. On siis huomattava, että suunnittelukunta itse ei voi asetuksen mukaan harjoittaa varsinaista tutkimustoimintaa. Sen sijaan suunnittelukunnan asettaman tutkimusaiheen ja -tavoitteen pohjalta suunnittelukunta voi antaa maksullisia toimeksiantoja ulkopuolisille tutkimustahoille. Tutkituttamalla suomalaisten turvallisuuspoliittisia tietoja, mielipiteitä ja asenteita saadaan yleistä kansalaistietoutta ja päätöksentekoa palvelevaa aineistoa. Alan tutkimustoiminnalla pyritään palvelemaan kaikkia alan tutkimuksesta kiinnostuneita tahoja mm. julkaisemalla suunnittelukunnan toimesta suoritettavat tutkimukset. Samoin edistetään yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja vastaavissa yhteisöissä harjoitettavaa turvallisuuspolitiikkaan liittyvää tutkimustoimintaa.

Turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä tutkimuksista, jotka on tehty ennen suunnittelukunnan perustamista, käy ilmi mm., että suomalaiset suhtautuvat myönteisesti maamme harjoittamaan turvallisuuspolitiikkaan. Ulkopoliittikan hoitoa on pidetty vuodesta toiseen hyvänä ja sen perustekijänä olevaa YYA-sopimusta merkitykseltään myönteisenä. Myös suhtautuminen maanpuolustukseen on ollut jokseenkin myönteistä.

Suunnittelukunta on laatinut lähinnä ensimmäistä toimikautta silmällä pitäen tutkimusohjelman. Siitä on jo toteutunut suunnittelukunnan julkaisema

Hannu Uusitalon tutkimus: ”Yhteiskunnallinen asema, puoluekanta ja asennoituminen turvallisuuspolitiikkaan”. Parhailaan on viimeisteltävänä selvitys ”Turvallisuuspolitiikan opetus varusmiehille puolustusvoimissa”. Tarkoituksena on selvittää, millaista turvallisuuspolitiikan opetusta puolustusvoimissa annetaan ja miten tämä opetus on mennyt perille. Samoin tutkitaan parhailaan ”Sanomalehdistömme suhtautumista aseidenriisuntakysymyksiin”. Tarkoituksena on analysoida suomalaisen sanomalehdistön suhtautumista aseidenriisuntakysymyksiin kolmena ajanjaksona: 1950- ja 1960-luvun alussa tehtyihin aloitteisiin sekä vuosina 1968—1975 esitettyihin aloitteisiin ja kannanottoihin. Ajankohtainen on myös suunnittelukunnan toimeksiannosta tilastokeskuksessa suoritettu verraten laaja haastattelututkimus, jolla pyritään kartoittamaan suomalaisten turvallisuuspoliittisia asenteita ja turvallisuuspoliittista tiedontasoa. Seurannallisista syistä osa kysymyksistä on pyritty säilyttämään samoina kuin ne olivat vastaavissa henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan suorittamissa tutkimuksissa. Kuluvan vuoden aikana aloitetaan lehdistössä käytävän maanpuolustuskeskustelun seuranta. Tarkoituksena on selvittää sisällönanalyttisin keinoin sanoma- ja aikakauslehdissä tapahtuvaa maanpuolustusaiheista kirjoittelua. Seuranta on jatkuvaa ja siitä laaditaan raportit säännöllisin välein.

Tämän vuoden tutkimusprojekteihin kuuluu myös uuden kommunikaatioteknologian vaikutusten arvioiminen. Tarkoituksena on tutkia, mikä on kommunikaatioteknologian kehityksen vaikutus maanpuolustustiedotukseen ja mitä mahdollisia toimenpiteitä se aiheuttaa suunnittelukunnan taholta.

Tiedotustoiminnan valmiussuunnittelu

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan yhtenä tehtävänä on siitä annetun asetuksen mukaan laatia suunnitelmat valtakunnallisesta tiedotustoiminnasta ja tiedotusvalmiudesta poikkeuksellisissa oloissa ja huolehtia osaltaan suunnitelmien edellyttämästä koulutuksesta.

Suunnittelukunnan tehtäväkenttä liittyy normaaliaikoina maanpuolustustiedotukseen, jonka toimikenttää edellä käsiteltiin. Huolehtiiko suunnittelukunta poikkeuksellistenkin olojen osalta vain maanpuolustustiedotukseen liittyvästä tiedotusvalmiudesta vai onko tehtävä nähtävä laajempaan koko tiedotustoiminnan kenttää koskevana valmiussuunnitteluna? Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean osamietinnön ja suunnittelukunnasta annetun asetuksen perusteella suunnittelukunnan tehtäväkenttä poikkeuksellisten olojen valmiussuunnittelun osalta on ymmärrettävä laajasti. Toisin sanoen suunnittelukunta osaltaan vastaa siitä, että eri asteisten poikkeusolojen aikana kansalai-

set, järjestöt, viranomaiset ja muut tiedotustoiminnan kannalta keskeiset yksiköt saavat luotettavia, tosiasioihin perustuvia tietoja niistä kanavista, joista nämä tahot normaaliaikoinakin ovat tottuneet saamaan tietonsa.

Edellä olevan perusteella suunnittelukunnan tiedotustoiminnan valmiussuunnittelulla on mm. seuraavia kohteita:

- valtion viranomaisten tiedotusyksiköt,
- joukkotiedotusvälineet,
- keskeisimmät valtakunnalliset järjestöt ja yhteisöt,
- kulttuurilaitokset (teatterit, elokuvat ja muut laitokset) ja -palvelut,
- muut tiedotustoiminnan kannalta merkittävät yksiköt.

Näissä kohteissa kiinnitetään huomiota mm. seuraaviin seikkoihin

- viestiyhteyksien toimivuuteen,
- organisatoriseen valmiuteen,
- tiedotustoiminnan periaatteisiin,
- tutkimustoiminnan valmiuteen,
- yhteistoimintavalmiuteen sekä muuhun toimintavalmiuteen,
- työntekijöiden saatavuuteen,
- koulutusvalmiuteen,
- materiaaliseen valmiuteen (toiminnassa tarvittavien välineiden saatavuuteen ja käyttökuntoon sekä kelpoisuuteen),
- tiedotusta palvelevien toimintojen saatavuuteen ja valmiuteen
- säädökselliseen valmiuteen,
- taloudelliseen valmiuteen.

Monilta tiedotustoimintaan liittyviltä aloilta on jo laadittu valmiussuunnitelmia. Tällaisia ovat mm. graafinen ala, viestitoiminta sekä mainostoiminta. Keskeisin valmiussuunnitelma on kuitenkin ns. kriisiajan ohjesääntö n:o 1 "Valtakunnallisen tiedotustoiminnan järjestelyt kriisin aikana". Ohjesääntö on laadittu jo vuonna 1971. Suunnittelukunnan valmiussuunnittelujaosto onkin todennut sen osittain vanhentuneeksi ja siten uusimisen tarpeessa olevaksi. Tämä ohjesäännön uusimistyö on parhaillaan käynnissä.

Voimassa olevassa ohjesäännössä on esitetty mm.

- ne periaatteet, joita tiedotustoimintaa järjestettäessä ja hoidettaessa tulisi noudattaa,
- kriisiaikaisen tiedotustoiminnan luonne,
- kriisiaikaisen valtionhallinnon tiedotustoiminnan organisaatio ja tehtävät,
- eri viranomaisten, laitosten ja joukkotiedotusvälineiden vastualueet tiedotustoiminnan valmiussuunnittelun yhteydessä.

Ohjesäännön mukaan kriisiaikaisessa tiedotustoiminnassa on olennaista, että

- 1 tiedot perustuvat tosiasioihin,
- 2 tiedot perustuvat tutkimustuloksiin,
- 3 joukkotiedotuksen avulla väestö pidetään jatkuvasti selvillä kriisin kulloisestakin tilasta,
- 4 kansalaiset ovat tarkoin selvillä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä tehtävistään kriisin aikana,
- 5 joukkotiedotuksella vahvistetaan tietämystä Suomen harjoittamasta rauhantahtoisesta ja puolueettomuuteen perustuvasta ulkopoliitikasta.

Kriisiaikaisia tiedotustoiminnan organisaatioita muodostettaessa noudetaan ohjesäännön mukaan seuraavia periaatteita:

- 1 järjestelyt on voitava toteuttaa normaalin rauhanaikaisen tiedotustoiminnan pohjalta ja sen välineillä,
- 2 on kehitettävä luottamuksellinen yhteistyö viranomaisten ja tiedotusvälineiden sekä järjestöjen välille jo rauhan aikana
- 3 tiedotustoiminnan on kyettävä jatkumaan mahdollisimman häiriintymättä, erityisjärjestelyihin voidaan turvautua vain poikkeustilanteen edellyttämässä laajuudessa,
- 4 viranomaisten, tietotoimistojen, radion, television, lehdistön, kulttuurilaitosten ja muiden tiedotuskanavien itsenäisyys on taattava,
- 5 yleisön luottamus jaettuun tietoon on säilytettävä,
- 6 ennakkosensuuria ei panna toimeen,
- 7 tiedonvälitystä on voitava seurata ja asteittain tehostaa.

Valmiussuunnitelmien edellyttämästä koulutuksesta suunnittelukunta huolehtii järjestämällä neuvottelutilaisuuksia ja seminaareja asianomaisille tahoille sekä suunnittelemalla ja valmistelemalla yhteistoiminnassa pääesikunnan kanssa eräitä tiedotusalan kertausharjoituksia.

3. TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Turvallisuuspolitiikan tutkimus

Suunnittelukunnan tulevaisuuden ongelmaksi muodostuu ilmeinen toimintamäärärahojen vähäisyys. Näillä näkymillä suunnittelukunnan on tultava lähivuosina toimeen suurin piirtein nykyisen suuruisilla määrärahoilla ja henkilöstöllä. Tällöin suunnittelukunnalle asetuksessa annettujen tehtävien toteuttaminen saattaa osittain vaarantua. Suurimman ongelman tulee muodostamaan turvallisuuspolitiikan tutkimuksen suorittaminen ja näin ollen myös tutki-

musten julkaiseminen Koska suunnittelukunta itse ei voi tehdä tutkimuksia, sen tulee muotouttaa tämän alan toimintansa siten, että saadaan aikaan riittävä yhteistyö suunnittelukunnan ja eri turvallisuuspoliittista tutkimusta suorittavien tahojen kanssa. Yhteistyön luomisessa onkin päästy jo hyvään alkuun. Pelkällä yhteistyön luomisella ei kuitenkaan kyetä toteuttamaan kaikkia tutkimustehtäviä. Tähän tarvitaan myös yhä lisääntyvässä määrin määrärahoja. Asetuksen edellyttämien tarkoituksenmukaisiksi muotoiltavien haastattelututkimusten suorittaminen vaatii jo pelkästään tietojen keräyksen osalta niin paljon resursseja, että yhdenkin haastattelututkimuksen aineiston ja analysoinnin toteuttaminen vuodessa nykyisten määrärahojen puitteissa merkitsisi käytännössä suunnittelukunnan muiden tehtävien merkittävää laiminlyömistä. Näin ollen ilman tuntuvia voimavarojen lisäyksiä suunnittelukunta ei kykene riittävässä määrin huolehtimaan sille uskotuista tutkimustehtävistä. Näin siitäkin huolimatta, että suunnittelukunnalla säilyisi vastaisuudessa entiseen tapaan mahdollisuus saada käyttöönsä varusmiestutkija suorittamaan jotakin tiettyä, tarkoin rajattua tutkimustehtävää.

Tiedotustoiminnan valmiussuunnittelu

Tiedotustoiminnan valmiussuunnitteluun liittyvässä tehtäväkokonaisuudessa on parhailaan vireillä runko-ohjeiston luominen valtionhallinnon tiedotustoiminnan järjestämisestä poikkeuksellisten olojen varalta. Tätä ohjeistoa on sitten tarkoitus tarkentaa ja täydentää eri tiedotustoiminnan alueilta laadittavilla erityissuunnitelmissa. Lisäksi myöhemmin käyttöön vahvistettavan ohjeiston saattaminen tarkoituksenmukaisella tavalla asianomaisten tietoon edellyttää usean vuoden määrätietoista koulutus- ja perehdyttämistyötä järjestämällä erilaisia neuvottelutilaisuuksia, seminaareja sekä muita koulutustilaisuuksia. Tiedotustoiminnan valmiussuunnittelun asettaminen sopiviin puitteisiin edellyttää suunnitelmien jatkuvaa tarkistamista ja täydentämistä yhteiskunnassa tapahtuvan kehityksen mukaiseksi. Näin ollen suunnittelukunnan on lähivuosina luotava riittävän vankka seurantajärjestelmä, jonka avulla suunnitelmien ajanmukaistamista voitaisiin suorittaa.

Maanpuolustuksesta tiedottaminen

Suunnittelukunnalle annetuista tehtävistä ehkä laaja-alaisin on esitysten ja aloitteiden tekeminen maanpuolustuksesta turvallisuuspolitiikan osana sekä tiedotus- ja opetusaineiston ja tarvittaessa oppimateriaalin laatiminen maan-

puolustukseen liittyvistä kysymyksistä. Suunnittelukunnan tämän alueen tähänastisesta toiminnasta voidaan mainita 10 000 kappaleen painoksena julkaistu ”Suomen turvallisuuspolitiikan käsikirja” ja vastaava 1 500 kappaleen ruotsinkielinen painos ”Handbok i Finlands säkerhetspolitik”. Kirja on luokiteltavissa lähinnä oppimateriaaliksi tai opetusaineistoksi. Tämän tehtäväkokonaisuuden puitteissa tulevat kysymykseen mm. kokonaisvaltaisesti maanpuolustusta ja sen eri toimintoja käsittelevien käsikirjatyyppisten julkaisujen ja bibliografioiden laatiminen niin koululaitoksen kuin muunkin opetustoiminnan piiriin, erilaisten tiedotus- ja neuvottelutilaisuuksien järjestäminen tarvittaessa hajautetusti ympäri Suomea maanpuolustukseen liittyvistä keskeisistä ja ajankohtaisista kysymyksistä, maanpuolustuskysymyksiin perehdyttävien seminaarien järjestäminen jne. Näiden osittain runsaasti määrärahoja edellyttävien toimenpiteiden toteuttamisen lisäksi tarvitaan mahdollisesti laadittaviin esityksiin ja aloitteisiin liittyviä tilaustyönä tehtäviä erillisselvityksiä.

Loppupäätelmiä

Suunnittelukunta on toiminut syyskuuhun 1978 mennessä yli kahden vuoden ajan. Tältä pohjalta arvioiden suunnittelukunnan toiminta on saavutettuihin tuloksiin nähden lähtenyt liikkeelle tyydyttävästi. Jaostojen osalta voidaan todeta, että niiden tehtäväkentät ovat suhteellisen selväpiirteiset lukuunottamatta tiedotusjaostoa, joka on joutunut etsiskelemään toimintalinjojaan. Tiedotusjaoston ongelmana on lähinnä se, millaista maanpuolustukseen liittyvää tiedotustoimintaa tarvitaan normaaleissa rauhan ajan oloissa.

Suunnittelukunta sai toimintavuotta 1976 varten määrärahoja 140 000 markkaa. Toiminnan käynnistämisvuodella nämä määrärahat riittivät hyvin. Vuotta 1977 varten suunnittelukunta sai määrärahoja 155 000 markkaa. Tämä markkamäärä riitti juuri ja juuri peittämään suunnittelukunnan viime vuoden menot. Vuotta 1978 varten suunnittelukunnalle on myönnetty määrärahoja samoin 155 000 markkaa. Suunnittelukunnan toiminnan nyt vakiinnuttua tämä merkitsee sitä, että kuluvana vuonna joudutaan jonkin verran tinkimään toimintasuunnitelmaan merkityistä suoritteista.

Lähivuosina olisi tarkoitus toteuttaa erityisesti suunnittelukunnan tutkimusohjelmaan liittyen laajoja projekteja, jotka vaativat suhteellisen runsaasti varoja. Lisäksi suunnittelukunnan muutakin toimintaa on tarkoitus tehostaa. Kun vielä otetaan huomioon, että suunnittelukunnalle myönnettyistä määrärahoista on tähän asti jouduttu maksamaan myös työsopimussuhteisen yleissihiteerin palkkamenot, niin lähivuosien määrarahantarve tulee kasvamaan vuosittain suhteellisen nopeasti, mikäli suunnittelukunnassa olevaa asiantuntemusta halutaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti hyväksi.

Jo nyt voidaan todeta, että parlamentarisella pohjalla toimiva suunnittelukunta on tuonut maanpuolustustiedotukseen lisää järkevyyttä ja tietoisesti pyrkinyt lähentämään sitä demokraattisen yhteiskunnan muuhun tiedotustoimintaan. Suunnittelukunnan käyttökelpoisuus riippuu kuitenkin ratkaisevasti sii-

tä, miten eri maanpuolustusviranomaiset osaavat ja haluavat käyttää sitä hyväkseen.

Oheisena suunnittelukunnan organisaatiokaavio ja jäsenluettelo sekä selvitys henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan menoista vuosilta 1965—1975 ja maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan menoista vuosilta 1976—1977.

MTS:N ORGANISAATIO

Puolustusministeriö

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta

jäsenet
puheenjohtaja ja 12–20 jäsentä sekä henkilökohtaiset varajäsenet

pysyvät asiantuntijat
valtioneuvoston kanslia
ulkoasiainministeriö
sisäasiainministeriö
opetusministeriö
puolustusministeriö
pääesikunta

toimikausi
eduskunnan vaalikausi

Työvaliokunta
pj. Asko Viikuna

Valmiussuunnittelujaaosto
pj. Ralf Friberg

Tutkimus-
jaaosto
pj. Ilkka-C Björklund

Tiedotusjaaosto
pj. Vilho A. Koiranen

Sihteeristö

pääsihteeri
yleissihteeri
sihteeri (oto)
kanslisti

Pasi Tauriainen
Rauno Rassi
Riitta Norrback

MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN
SUUNNITTELUKUNTA
Iso Roobertinkatu 8 A
00120 HELSINKI 12
puh. 625 801

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta

jäsenet ja varajäsenet sekä pysyvät asiantuntijat 1978–1979

Puheenjohtaja:
Varapuheenjohtaja:
Jäsenet:

professori Asko Viikuna (kesk)
kansanedustaja Falf Friberg (sdp)
puoluesihteeri Bengt Bergman (rkp)
kansanedustaja Ilkka-Christian Björklund (skdl)
pääsihteeri Jorma Henttilä (skdl)
kansanedustaja Juuso Häikiö (kok)
päätoimittaja Erkki Kauppila (skdl)
kansanedustaja Sakari Knuutila (sdp)
apulaispuoluesihteeri Vilho A. Koiranen (kok)
koulunjohtaja Tauno Marjala (skt)
kansanedustaja Salme Myyryläinen (sdp)
osastopäällikkö Veikko Oittinen (sdp)
päätoimittaja Seppo Sarlund (kesk)
kansanedustaja Juhani Saukkonen (kesk)
päätoimittaja Raino Vehmas (kok)
kansanedustaja Osmo A. Wiio (lkp)
puheenjohtaja Lauri Vilponiemi (sdp)

Varajäsenet:

Kansanedustaja Paula Eenilä (sdp)
yht.lis. Pertti Joenniemi (sdp)
kansanedustaja Pekka Jokinen (kok)
toimittaja Stig Kankkonen (rkp)
tiedotuspäällikkö Aarno Kaila (kok)
päätoimittaja Erkki Laatikainen (kesk)
kansanedustaja Erkki Liikanen (sdp)
päätoimittaja Paavo Luokkala (sdp)
tiedotuspäällikkö Sakari Montonen (sdp)
päätoimittaja Jarmo Mäkelä (lkp)
järjestöpäällikkö Ossi Pelanne (skt)
sosiaalis sihteeri Pekka Peltola (skdl)
päätoimittaja Erkki Teikari (kok)
kansanedustaja Jarmo Wahlström (skdl)
toimittaja Kerttu Vainio (skdl)
kansanedustaja Lasse Aikäs (kesk)

Pysyvät asiantuntijat:

osastopäällikkö Uolevi Hakavuori (valtioneuvoston kanslia)
osastopäällikkö Voitto Kallio (opetusministeriö)
osastopäällikkö Aimo Pajunen (puolustusministeriö)
osastopäällikkö Pentti Ruuhonen (sisäasiainministeriö)
osastopäällikkö Klaus Törnudd (ulkoasiainministeriö)
kenraalimajuri Jaakko Valtanen (pääesikunta)

MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN
SUUNNITTELUKUNTA
Helsinki, 17.2.1978

KUVA 2

246

SELVITYS HENKISEN MAANPUOLUSTUKSEN SUUNNITTELUKUNNAN MENOISTA VUOSILTA 1965 - 1975 JA MAANPUOLUSTUSTIEDOTUKSEN SUUNNITTELUKUNNAN MENOISTA VUOSILTA 1976 - 1977

| | 1971 | 1972 | 1973 | 1974 | 1975 | 1976 | 1977 | (tuhatta mk) |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------------|
| Palkat - pääsihteeri 1) | (45.5) | (47.6) | (50.6) | (53.7) | (64.8) | (68.2) | (71.8) | |
| - yleissihteeri | 11.9 | 22.0 | 23.9 | 32.0 | 32.0 | 46.5 | 54.5 | |
| - kanslisti 1) | (9.0) | (14.0) | (16.5) | (21.0) | (27.5) | (28.0) | (30.9) | |
| Työpalkkiot (sihteeri-, kirjoitus-, ym.) | 12.6 | 8.8 | 8.9 | 9.0 | 35.7 | 7.4 | 17.1 | |
| Kokouspalkkiot | 20.0 | 19.2 | 18.5 | 22.7 | 15.3 | 7.2 | 11.9 | |
| Esitelmäpalkkiot | 2.6 | 3.2 | 3.5 | 3.1 | 3.0 | - | - | |
| Tutkimuskulut | 3.0 | 8.7 | 13.4 | 56.5 | 6.3 | 0.5 | 7.1 | |
| Seminaarit ja neuvotteluti- laisuudet | 1.1 | 4.5 | 7.1 | 5.7 | 8.1 | 4.5 | 4.4 | |
| Painatus ja monistus | 9.7 | 8.8 | 6.9 | 8.2 | 19.3 | 42.5 | 23.0 | |
| Matkat ja päivärahat | 4.3 | 4.8 | 5.7 | 11.0 | 11.1 | 8.7 | 18.1 | |
| Kirjallisuus ja lehdet | 2.0 | 2.3 | 2.2 | 2.0 | 1.8 | 3.6 | 3.1 | |
| Muut kulut | 2.8 | 2.7 | 2.9 | 2.8 | 2.4 | 5.0 | 14.6 | |
| Yhteensä | 70.0 | 85.0 | 93.0 | 153.0 | 135.0 | 126.0 | 154.0 | |
| | 1965 | 1966 | 1967 | 1968 | 1969 | 1970 | | (tuhatta mk) |
| Yhteensä 1) | 48.0 | 48.0 | 48.0 | 45.0 | 45.0 | 53.0 | | |

1) Puolustusministeriön peruspalkkaisia virkoja, palkat eivät sisälly loppusummaan
Huom. tiedot puuttuvat vuosilta 1963 ja 1964